

Jaarverslag 2022

Hortus botanicus Leiden

Hortus
botanicus

LEIDEN

Onze visie

Als vooraanstaande universitaire botanische tuin willen wij onze passie voor planten delen en onze kennis en collectie inzetten voor mens en natuur.

Onze missie

De Hortus is een groene schatkamer. Wij willen actieve en bevlogen ambassadeurs zijn van onderzoek, onderwijs en publiekseducatie over planten.

Colofon:

Tekst: Lieselotte van der Ven en Mathilde Simons

Coverfoto: Mathilde Simons

Fotografie: Robbert Folmer, Simone Both, Duco de Vries, Cunie Sleijpen, Monique Shaw, Stefanie Uitdenboogaard, Michael Stech, Leidsch Dagblad, Istock, Hortus botanicus Leiden, Siti Maimunah, Jos Kuklewski, Marinus Olde Loohuis, Sara Vrugt, Cynthia Faas, Roderick Bouman, Hanneke Jelles, Bart Rondeel, Johannes Zwiers, Streek van Verrassingen, Eelkje Colmjon, Theo Houthoff, Maxime Boersma, Guillerme Herrero Bastos

Illustraties: Wim de Winter, Studio Teekens, Architectenbureau Gerard Smit

Vormgeving: Studio Teekens

Inhoud

Voorwoord 4

HOOFDSTUK #01
2022 in cijfers 8

HOOFDSTUK #02
Nieuw of opvallend 10

HOOFDSTUK #03
Onderzoek 12

HOOFDSTUK #04
Onderwijs 17

HOOFDSTUK #05
Stoeplantjes 20

HOOFDSTUK #06
Outreach 22

HOOFDSTUK #07
Samenwerkingen 34

HOOFDSTUK #08
Duurzaamheid 36

HOOFDSTUK #09
Organisatie 38

HOOFDSTUK #10
Fondsen & subsidies 42

HOOFDSTUK #11
Vrienden 46

HOOFDSTUK #12
Financiën 48

Voorwoord

Het jaar 2022 was voor de Hortus een mooi jaar in tal van opzichten. Wat betreft onze publieksactiviteiten, de ontwikkelingen op wetenschappelijk gebied en, niet in de laatste plaats, wat betreft de ontwikkeling van ons team.

208.000 bezoekers

Dit jaar mochten wij 208.000 bezoekers in onze tuinen en kassen verwelkomen, een recordaantal voor de Hortus. We zijn trots op het feit dat we er steeds meer naar streven om bezoekers echt iets bij te brengen over de natuur. Hoe belangrijk deze is in onze wereld, waarin steeds duidelijker wordt dat we als samenleving niet door kunnen gaan met het plegen van roofofbouw op onze grondstoffen. Daarom staan de begrippen Duurzaamheid, Biodiversiteit en Toegankelijkheid centraal bij onze collectieontwikkeling en programmering. Wij nemen onze rol als wetenschappelijke botanische tuin hierbij zeer serieus. Als deel van de Universiteit Leiden zijn wij bij uitstek in een positie om bij te dragen aan de verbinding van wetenschap met de samenleving. En natuurlijk blijft onze Hortus een oase van rust in het hart van Leiden, waar vele bezoekers genieten van al het moois dat de tuinen en kassen te bieden hebben. Een hoogtepunt was de bloei van de *Amorphophallus titanum*, waarover in het hoofdstuk 'Nieuw of opvallend' meer te lezen is.

Wetenschap

Ook op het gebied van de wetenschap timmeren we flink aan de weg. Een nieuw PhD-onderzoek in het kader van het grote 'HiddenBiodiversity'-programma is van start gegaan. Onze collectiebeheerder rondde zijn promotieonderzoek af en is onze wetenschappelijke staf komen versterken. Samen met andere instituten van de universiteit, zoals het Institute of Biology Leiden (IBL), het Centrum voor Milieuwetenschappen (CML), Archeologie en het Leiden University College, maar ook partners buiten de universiteit, zoals Naturalis en de Faculty of Forestry en Faculty of Biology van de Universitas Gadjadara in Yogyakarta, Indonesië, voeren we tal van wetenschappelijke onderzoeksprojecten uit. Zowel in het hoger als in het middelbaar onderwijs. Met elkaar bouwen we zo aan een herkenbaar 'groen'-profiel dat we als Faculteit der Wiskunde en Natuurwetenschappen willen uitstralen.

Leiden City of Science

Het jaarthema in Leiden was 'Leiden City of Science'. Met een groot aantal activiteiten hebben we bijgedragen aan de zichtbaarheid van Leiden als stad van de wetenschap. Lezingen, publieksmarkten, educatieve activiteiten bij scholen en buurthuizen; alles om te laten zien dat kennis van en inzicht in onze natuur van wezenlijk belang is.

Ontwikkelingen in de tuin

Wat betreft ontwikkelingen in de tuin mag hier niet onvermeld blijven dat we drie grote projecten hebben afgerond. In de eerste plaats de automatische beregeningsinstallatie, die in 2021 werd aangelegd en dit jaar voor het eerst fulltime in gebruik genomen is, die ervoor zorgde dat ons team van groene vakmensen ook in dit extreem droge en warme jaar op een verantwoorde manier voor de collectie heeft kunnen zorgen. Daarnaast is er langs de paden en op geselecteerde plekken in de tuin nieuwe verlichting aangebracht, die de Hortus in de avonden in een sprookjesachtig licht hult. En niet in de laatste plaats de aanleg van de vernieuwde vijver, waar we een mooi palet van vooral inheemse waterplanten kunnen laten zien. Inmiddels zijn we gestart met plannen om de Sterrewachttuin meer bij het hoofgedeelte van de Hortus te betrekken. Dit gaan we doen door er een tuindeel met mediterrane planten aan te leggen, om zo te laten zien dat het ook in tijden van toenemende droogte mogelijk is om een aantrekkelijke tuin te maken, die ook nog eens duurzaam te onderhouden is. Verder zorgen we ervoor dat de toegankelijkheid van dit gebied verbeterd wordt door een looppad onder de brug van de Sterrewachtlaan aan te leggen, waardoor de reeds lang gekoesterde wens van een 'Rondje Sterrewacht' in vervulling gaat.

Vrienden

Ook dit jaar hebben onze Vrienden weer een aanzienlijke bijdrage geleverd aan meerdere projecten op het gebied van educatie en outreach. De bijdrage aan de financiering van een tweetal maatschappijgerelateerde wetenschapsactiviteiten, het stoeplantjesproject en het HiddenBiodiversity-project, mag niet onvermeld blijven. In het hoofdstuk 'Steun' van dit jaarverslag is er meer te lezen over de ondersteuning door onze vriendenstichting. Doordat de steun van de Vrienden vaak al in een vroeg stadium wordt toegezegd, fungeert dat ook als vliegwiel om van tal van fondsen financiële steun te ontvangen. Op deze plek willen wij onze dankbaarheid uitspreken over de wijze waarop de Vrienden ons ondersteunen. In goed onderling overleg lukt het ons steeds om samen mooie projecten te realiseren.

Hortus team

Natuurlijk gaat dit allemaal niet vanzelf. Met een professioneel team van eigen medewerkers en een groot aantal vrijwilligers bouwen we dagelijks aan steeds meer en betere prestaties. Daarbij ontwikkelen de eisen die aan ons team worden gesteld voortdurend. Dit jaar is het hele functiehuis van de Hortus onder de loep genomen, wat geleid heeft tot een waardering van onze medewerkers die aansluit bij de eisen die gesteld worden aan een hoogwaardig wetenschappelijke en publieksgerichte organisatie. En natuurlijk kunnen we niet zonder onze vrijwilligers. Of het nu gaat om een groot aantal enthousiaste mensen die meewerken

in de tuin, rondleiders die groepen nieuwsgierige bezoekers inwijden in de verhalen van de Hortus of specialisten die er elk op hun eigen terrein voor zorgen dat de Hortus een interessante plek is om te leren, verwonderen en ontspannen. Komend jaar zullen we ook voor deze groep vrijwillige teamleden werken aan het nog zichtbaarder maken van hun belang en onze erkenning.

In dit jaarverslag vertellen wij over de vele activiteiten en ontwikkelingen van onze Hortus. Zoals te lezen is, ontwikkelt de Hortus zich voortvarend. De activiteiten en de impact van de Hortus nemen flink toe. We zijn heel blij dat wij sinds het begin van 2022 als collegiaal directieteam leiding mogen geven aan deze bijzondere organisatie. We zien ernaar uit om ook in 2023 met een krachtig managementteam, gemotiveerde medewerkers en zo mogelijk nog gemotiveerdere vrijwilligers verder te bouwen aan het succes van de Hortus. Veel leesplezier gewenst.

Prof. dr. Paul Keßler
Prefect

Drs. Peter Inklaar
Zakelijk directeur

2022 in cijfers

Bezoekers

2021 114.506

2022 208.391

Vrienden & adoptanten

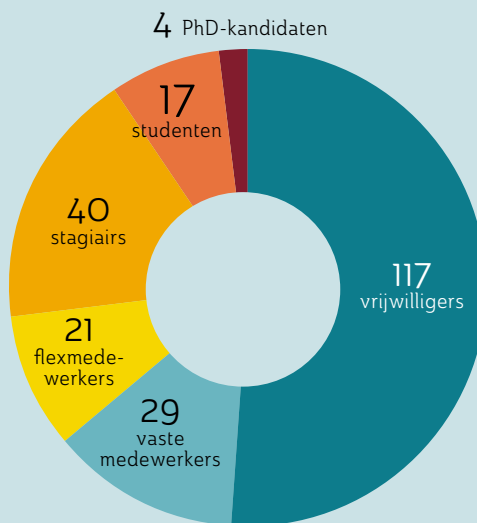
1.434 Vrienden

137 Adoptanten

Het Hortusteam

29 medewerkers in vaste dienst bij de Hortus.

21 flexmedewerkers Aan het werk voor de entree (stand van zaken per 2 december 2022).

13 stagiairs middelbare scholen

14 mbo-stagiairs

8 hbo-stagiairs

5 WO-stagiairs

12 Honoursstudenten

6 studenten wetenschapscommunicatie

Omzet

Zie jaarrekening (pagina 48 en 49)

Collectie

Aantal taxa (incl. cultivars)	7.492
Aantal accessies	13.849
<i>Waarvan nieuw in 2022</i>	576
Aantal planten	15.113
Aantal foto's in Garden Explorer	11.161

*NB: gegevens zijn van eind
december 2022*

Online activiteit

2.120.364
paginaweergaven

Meest bezochte pagina's:

- 1 [hortusleiden.nl](#)
- 2 [plan-je-bezoek](#)
- 3 [openingstijden-tarieven](#)
- 4 [tickets](#)

22.068
Instagram volgers

Aantal berichten: 205
Berichtbereik: 246.579
Aantal likes: 66180
Populairste post: [Time lapse
of the second flowering
Amorphophallus titanum](#)

Benieuwd naar meer?
[Volg de Hortus op YouTube!](#)

14.685
Facebook paginalikes

Berichtbereik: 1.079.102
Populairste post: [Amorphophallus
titanum in volle bloei](#)

8.598
Twitter volgers

Aantal berichten: 321
Impressies: 376.300

3.187
LinkedIn volgers

Impressies: 317.182

Nieuw of opvallend

200.000 bezoekers

De Hortus ontving op zondag 11 november 2022 de 200.000e bezoeker, een recordaantal in de Hortus-geschiedenis. De groei van het aantal bezoekers danken we aan het mooie weer (meer dan honderd dagen boven de twintig graden) en steeds jongere bezoekers die interesse hebben in planten en biodiversiteit. Ook voelt een buitenmuseum zoals de Hortus na corona aan als een veilige plek om naartoe te gaan.

Nieuw buitenterras

Na de succesvolle herinrichting van de Wintertuin in 2019 was in 2022 het buitenterras aan de beurt. De sfeer tussen binnen en buiten loopt nu mooi in elkaar over. We kozen voor diverse soorten stoelen en banken die geschikt zijn voor kleine en grote groepen. De nieuwe parasols groeven we in om de toegankelijkheid te verbeteren. Mede dankzij het nieuwe terras behaalden we een recordomzet in de horeca.

Hortus collectieteam

Dit jaar kreeg de Hortus een eigen collectieteam, waardoor we het collectiebeheer beter kunnen stroomlijnen. Het team bestaat uit zowel Hortusmedewerkers als vrijwilligers, elk met een eigen focus. Binnen een jaar heeft het collectieteam meer dan een kwart van de collectie opnieuw geïnventariseerd en bijgewerkt in het systeem. Ook vernieuwden we

onze publieke plantenzoekwebsite (Garden Explorer), waarop nu veel meer soorten zijn te vinden.

Borstbeeld Linnaeus op nieuwe plek

Het borstbeeld van Carl Linnaeus, de vader van de taxonomie, stond wat verstopt achter een vijgenboom, en voor hem lag een leeg plantenbed. In maart verplaatsten we onze Linnaeus naar een andere plek, dichterbij de Systeemtuin. Er kwam hierdoor meer ruimte vrij voor relevante beplanting, zoals het linnaeusklokje (*Linnaea borealis*) en we vernieuwden de borden met informatie over Linnaeus en de evolutie van planten.

Reuzenaronskelk in bloei

Deze zomer bloeiden er in de Tropische Kas niet één, maar twee exemplaren van de Reuzenaronskelk (*Amorphophallus titanum*). De plant staat ook wel bekend als de Reuzenpenisplant door zijn suggestieve vorm. Een unicum, want deze plantensoort bloeit maar één keer in de negen à tien jaar. Dat bracht heel wat bezoekers tweeweg: 6.400 bij het eerste exemplaar in juli en 4.500 bij

het tweede in augustus. We maakten een speciale folder met informatie over de plant; zo hadden de bezoekers alvast wat te doen in de lange wachtrij. Daarnaast zetten we vrijwilligers en rondleiders in om te vertellen over de bloeiwijze en om vragen van bezoekers te beantwoorden. Van beide bloeicyclusen is een time lapse op film gemaakt. Bekijk ze [hier](#) en [hier](#). Daarnaast was de bloei te volgen via een livestream op YouTube.

Onderzoek

In onze tuinen en kassen kweken we duizenden planten voor onderzoek. Onderzoekers en collega's van over de hele wereld zijn hierbij betrokken.

Verborgene biodiversiteit

Onderzoeker dr. **Michael Stech** ontving een beurs van 1,9 miljoen euro van de Nationale Wetenschapsagenda (NWO) om samen met o.a. universiteiten, hogescholen en natuurorganisaties de verborgen biodiversiteit in de stad te onderzoeken. Het project kreeg de naam 'het HiddenBiodiversity project'. Binnen het project ontfermt de Hortus zich over het thema mossen en korstmossen. Hiervoor stelden wij PhD-kandidaat **Tim Claerhout** aan om zich de komende vier jaar te buigen over het onderwerp *Urban trees as habitat for urban lichen and moss biodiversity* (zie: PhD-kandidaten). Prefect Paul Keßler was co-applicant. [Lees meer >](#)

Korstmossen

Vorig jaar begon biologiëstudent **Harold Timans** met het inventariseren van korstmossen in de Hortus in het kader van een honoursstage, onder begeleiding van hoofd educatie Hanneke Jelles. Uit de inventarisatie bleek dat er 111 soorten korstmossen in de tuin leven, waarvan er een aantal zeldzaam of zelfs zeer zeldzaam zijn. Harold schreef er een artikel over, dat gepubliceerd werd in *Buxbaumia*, het tijdschrift van de Bryologische en Lichenologische Werkgroep (BLWG). [Lees meer >](#)

Brandnetels

Er verscheen een studie over de evolutie van het geslacht *Oreocnide* uit de brandnetelfamilie (Wu et al.2022). Tot deze familie behoort ook de bekende Gypsie Gypsie-plant (*Dendrocnide moroides*). Met behulp van DNA werd gekeken hoe deze planten zich door zuidoost Azië verspreidden en hoe snel de soorten zijn geëvolueerd. Prefect Paul Keßler is mede-auteur van de studie.

PLANTKUNDE Student Dieder de Frens onderzoekt hoe vleesetende planten er 34 miljoen jaar geleden uitzagen

De haartjes van de zonnedaau

Door meer dan veertig planten onder de loep te nemen, probeert student plantwetenschapper Dieder de Frens (2) de verschillende geslachten van verschillende soorten zonnedaau's te herkennen. Voorouders van deze vleesetende planten bestonden 34 miljoen jaar geleden al, zelfs op Antarctica, dat toen nog rij was van fossiele resten van zonnedaau's.

Uitdaging
De zonnedaau's zijn heel verschillend van elkaar. Ze hebben allemaal een vleesetende manier van leven, maar de manier waarop ze hun prooi vangen is heel verschillend. Dit maakt het moeilijk om ze te herkennen. Het is belangrijk om te weten hoe ze eruit zien, hoe ze groeien en hoe ze zich voortplanten. Dit is vooral belangrijk voor de zonnedaau's die nu nog op de aarde zijn, want ze kunnen heel anders zijn dan de zonnedaau's die nu nog op de aarde zijn.

Waarom
De zonnedaau's zijn heel verschillend van elkaar. Ze hebben allemaal een vleesetende manier van leven, maar de manier waarop ze hun prooi vangen is heel verschillend. Dit maakt het moeilijk om ze te herkennen. Het is belangrijk om te weten hoe ze eruit zien, hoe ze groeien en hoe ze zich voortplanten. Dit is vooral belangrijk voor de zonnedaau's die nu nog op de aarde zijn, want ze kunnen heel anders zijn dan de zonnedaau's die nu nog op de aarde zijn.

Resultaat
De zonnedaau's zijn heel verschillend van elkaar. Ze hebben allemaal een vleesetende manier van leven, maar de manier waarop ze hun prooi vangen is heel verschillend. Dit maakt het moeilijk om ze te herkennen. Het is belangrijk om te weten hoe ze eruit zien, hoe ze groeien en hoe ze zich voortplanten. Dit is vooral belangrijk voor de zonnedaau's die nu nog op de aarde zijn, want ze kunnen heel anders zijn dan de zonnedaau's die nu nog op de aarde zijn.

Zonnedaau

In het najaar van 2022 ging student Plantenwetenschappen **Dieder de Frens** (Wageningen University & Research) aan de slag met een onderzoek naar zonnedaau (*Drosera*). Tijdens dit project bekeek Dieder zo'n veertig verschillende soorten onder een elektronenmicroscop, met als doel de evolutionaire geschiedenis van deze soorten af te leiden (zie: Onderwijs). Zijn begeleiders was dr. Freek Bakker (Wageningen University & Research), Roderick Bouman en Paul Keßler.

Muggen

Sam Boerlijst van het Centrum van Milieuwetenschappen Leiden (CML) deed onderzoek naar de impact van menselijke factoren op de overleving en groei van muggenpopulaties, onder begeleiding van Dr. Maarten Schrama. Voor zijn werk stonden de afgelopen twee jaar allerlei experimenten in de Hortus.

PhD-kandidaten

Siti Maimunah startte haar PhD-onderzoek in september 2019. Haar onderzoek heeft als doel Alau (*Dacrydium beccarii*), een bedreigde conifeer (*Podocarpaceae*), in Kalimantan (Indonesië) van uitsterven te redden. [Lees meer >](#)

Nienke Beets begon op 1 januari 2021 als PhD-kandidaat bij de Hortus. Ze doet een burgerwetenschapsonderzoek naar stoeplantjes (zie hoofdstuk Stoeplantjes). De eerstejaars evaluatie is positief afgesloten. [Lees meer >](#)

Tim Claerhout is sinds 1 oktober 2022 PhD-kandidaat bij de Hortus en doet onderzoek naar mossen en korstmossen (zie: Onderzoek). [Lees meer >](#)

Roderick Bouman verdedigde op 6 december zijn proefschrift over het geslacht *Phyllanthus*, waarna hij officieel benoemd werd tot Doctor. Zijn studie van de afgelopen paar jaar resulteerde in een dik proefschrift over de evolutie van deze diverse groep planten. [Lees meer >](#)

Siti Maimunah

Tim Claerhout

Nienke Beets

Roderick Bouman

Publicaties

De Hortus was dit jaar betrokken bij wetenschappelijke publicaties en meerdere artikelen in vakbladen.

Roderick Bouman was hoofdauteur van *The Phyllanthus complex: phylogeny, historical biogeography and bioactivity screening*.

[Lees zijn proefschrift hier >](#)

Siti Maimunah was mede-auteur van *Studi Penyelamatan Dacrydium beccarii (Podocarpaceae) | Rescue of Dacrydium beccarii (Podocarpaceae)*.

Onderwijs

Vakken en cursussen

Master Course Pharmaceuticals

Twee groepen studenten (45 in totaal) van de *Master Course Pharmaceuticals from Plants* van onderzoeker Mei Wang (IBL) kregen in mei en juni een rondleiding door de Chinese Kruidentuin door ons voormalig hoofd collectiebeheer Gerda van Uffelen, tuinmedewerker Wouter Koopman en prefect Paul Keßler. Tijdens de rondleiding konden de studenten planten die in de Traditionele Chinese Geneeskunde gebruikt worden in het echt bestuderen.

Chinese Kruidentuin

Honoursstudenten verdiepen zich in stoeplantjes

In de zomer verdiepte een groep Honoursstudenten van de Universiteit Leiden zich in het onderwerp stoeplantjes en deden ze onderzoek naar de mening van Leidenaren over dit 'onkruid'. Begeleiding werd verzorgd door hortusmedewerker Robbert Folmer, PhD-kandidaat Nienke Beets, Hoofd Educatie Hanneke Jelles en prefect Paul Keßler. Het onderzoek werd afgesloten met een succesvol Science Café.

Science Café

Ontwikkelingsbiologie Dier en Plant

Op 30 november 2022 kwamen er voor het vak Ontwikkelingsbiologie Dier en Plant 180 studenten naar de Hortus om meer te leren over de identificatie van bomen zonder blad. Hierbij kwamen o.a. de knoppen en de rij van Fibonacci aan bod. Onder begeleiding van Paul Keßler en onderzoeker dr. Marco Roos (Naturalis Biodiversity Centre).

Individuele cursussen

Naast het geven van cursussen en vakken voor studenten, geeft de Hortus ook individuele cursussen. Dit jaar leerden Disaorn Aitthiariyasunthon uit Thailand en dr. ing. Merlijn van den Berg uit Wageningen, onder begeleiding van Paul Keßler en Roderick Bouman, in vier weken tijd meer over het aansturen van een botanische tuin. Merlijn leerde ook over de identificatie van verschillende plantenfamilies.

Studenten

Luna Giers, bachelor student, University of Freiberg. Vanaf april 2022 tot juli 2022. Groenverzorging in de tuin en planteninventarisatie van het succulententerras in de wintertuin.

Dieder de Frens, bachelor student, Wageningen University & Research. Vanaf september tot en met februari 2023. *Structural analysis and ancestral character reconstruction of different carnivory related glands in Drosera*. Begeleiding door dr. Roderick Bouman, Paul Keßler en dr. Freek Bakker (Wageningen University & Research).

Luna Giers

Beier Hu, student wetenschapscommunicatie, Universiteit Utrecht. Vanaf september tot en met februari 2023. Onderzoek naar de mogelijkheden voor een online cursus etnobotanie. Begeleiding door Hanneke Jelles.

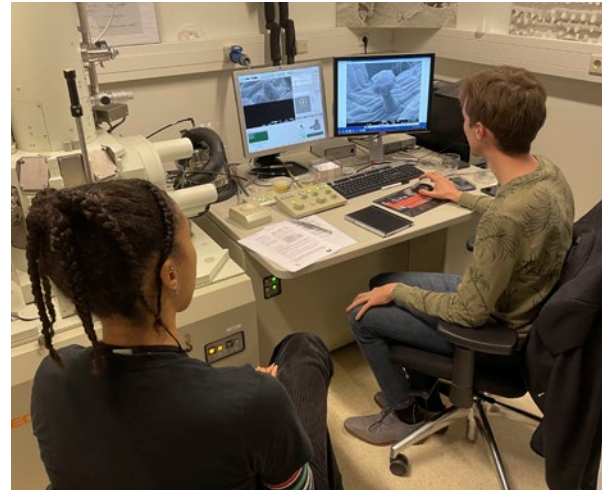
Andres F. Casas Reyes, bachelor student, Universiteit Leiden (Campus Den Haag). Hoofdbegeleider dr. Marco Cinelli en Paul Keßler. Vanaf september 2022. *A multiple criteria-based assessment of renovation strategies for a greenhouse of the Hortus botanicus of Leiden University.*

Corné Hoff

Corné Hoff, master student, Universiteit Leiden. Vanaf oktober 2021 tot oktober 2022. *DNA barcoding of Hoya*. Begeleiding door dr. Peter van Welzen (Naturalis Biodiversity Centre).

Esme Holding, Industrial placement student (University of Leeds). Van 1 juli 2022 tot 30 juni 2023. Voltijd bezig met verschillende taken, zoals collectiebeheer en archivering van boeken en voorwerpen. Begeleiding door dr. Roderick Bouman en prefect Paul Keßler.

Studenten Esme en Dieder in het lab

Stoepplantjes

Sinds 2019 zet de Hortus zich in voor stoepplantjes. In heel Nederland en ook daarbuiten is er inmiddels aandacht voor deze voorheen ondergewaardeerde groep planten. Dit jaar gingen we verder met het wetenschappelijk onderzoek naar stoepplantjes en brachten we weer nieuwe mensen in aanraking met dit bijzondere onderwerp.

Stoepplantjessafari, rondleidingen en masterclasses

Stoepplantjesconsulent André Biemans – ondersteund door Ton Gordijn – gaf dit jaar regelmatig uitleg bij de stoepplantjeskuipen in de Hortus. Deze kuipen zijn van bestrating voorzien en tussen de voegen groeien veel voorkomende stoepplantjes. De namen ervan zijn terug te vinden op de klinkers. Na uitleg over het stoepplantjesproject ging de groep buiten de Hortus op onderzoek naar stoepplantjes.

Ook verzorgden we bij de Hortus en op andere locaties stoepplantjesrondleidingen. Zo gingen we langs bij een 3VWO klas van het Da Vinci en het Northgo College, maar ook bij de Taalklas groep 5, 6 en 7. Voor de studenten Cultureel Erfgoed van de Reinwardt Academie gaven we een aantal masterclasses met aanvullende stoepplantjesexcursie.

Publicaties en publiciteit

Met het burgerwetenschaps-onderzoek waren we zichtbaar op acht evenementen buiten, en zeven evenementen binnen Leiden. Voorbeelden zijn het wetenschapsfestival Expeditie Next in Franeker, BuurtNatuur in BurgersZoo en

Midzomernacht in de Hortus. Ook waren we op de radio te horen zoals bij [Vroege Vogels](#) van BNN Vara en kwamen er krantenartikelen uit over het onderzoek in onder andere [Trouw](#) en [het Brabants Dagblad](#). Er verschenen [zeven blogs](#) met illustraties van PhD-kandidaat Nienke Beets op NEMO Kennislink. Tenslotte werkten we samen met [Nature Today](#): we schreven 52 artikelen, deze leverden 20.9177 unieke paginaweergaven op.

Burgerwetenschaps onderzoek (citizen science)

Deelnemers vanuit heel Nederland vulden zo'n 600 waarnemingen in op www.stoeplantjesonderzoek.nl. De paardenbloem blijkt de meest waargenomen soort, waarschijnlijk omdat deze veel voorkomt en iedereen hem wel herkent. Ook zijn er een aantal zeldzame en/of beschermde plantensoorten

gevonden, zoals de muurbloem en korensla. De resultaten maakten we in september bekend via [een persbericht](#) in samenwerking met het Weekend van de Wetenschap. Met het waarnemingsproject bereikten we zowel experts als beginners. De resultaten van dit deelnemersonderzoek presenteerde PhD-kandidaat Nienke Beets op de European Citizen Science Association (ECSA) conferentie in Berlijn.

Stoeplantjesmotie aangenomen

De Gemeente Leiden nam op 10 november 2022 een motie aan die de gemeente verzoekt om meer stoeplantjes te laten staan en de inwoners actief te informeren over stadsbegroeiing. Dat de Hortus hier een bijdrage aan leverde door middel van het stoeplantjesproject maakt ons trots. Lees de motie [hier](#).

Stoeplantjesalbum

In samenwerking met KNNV Uitgeverij en met dank aan onze fondsen verscheen in maart het Stoeplantjesalbum, met een set zelfklevende plaatjes. Dit boek sloot aan op de tentoonstellingen met werk van de Vereniging van Botanisch Kunstenaars Nederland in de Oude Universiteitsbibliotheek (UB) (zie: Tentoonstellingen), Grave en Zaandam.

Outreach

Educatie

Doordat we in de eerste helft van 2022 door de opstart na corona nog maar weinig schoolgroepen ontvingen, gaf dat ruimte voor iets anders. Bijvoorbeeld onze samenwerking met JINC, een organisatie die scholieren op weg naar werk helpt door middel van mini-stages. Voor deze scholieren ontwikkelden we dit jaar een nieuwe lesvorm: een snelcursus rondleider worden.

In de tweede helft van het jaar nam het aantal bezoekende schoolgroepen alweer toe.

De bezoeken via educatiepartners Verwonder om de Hoek en Technolab namen eveneens toe, met lessen over biomimicry, stoeplanten, evolutie en meer.

De reguliere educatie-activiteiten in de tuin gingen door: Hoger Onderwijs voor Ouderen, de Museum Jeugd Universiteit, de Jeugdvriendenclub en meer.

We stonden op groene evenementen zoals de Hooidagen en een natuurmarkt in Leiden Zuidwest. We hadden weer een Jeugd Natuurclub in een buurt-huis in Leiden-Noord en we startten wetenschapsclub (Jonge Onderzoekers Club) met verschillende educatiepartners in de Merenwijk en in de Stevenshof. Met Honours studenten deden we mee aan het Science in the City Festival, en we stonden op het Citizen Science festival, beide in het kader van Leiden 2022.

Wardse kistjes

Tot medio oktober stond het kunstwerk *Wardian Cage* van Thomas Swinkels in de tuin. Geïnspireerd op de Wardse kist, een soort draagbare kas die het mogelijk maakte levende planten over grote afstanden te vervoeren. Bijzonder: van de vijftien originele Wardse kisten die er wereldwijd nog zijn, bezit de Hortus er twee. Voor kinderen zetten we een speurtocht uit langs elf kistjes, gevuld met proefjes en opdrachten (op de foto). Geschikt voor gezinsgroepen, scholen en buitenschoolse opvanggroepen. Het Circulair Warenhuis, een sociale werkplaats in Leiden, maakte deze kistjes voor ons.

Tentoonstellingen

Honderdduizend bomen en een bos van draad

Een kunstwerk, een immens geborduurd bos op een doek van 100 m², was van 27 april tot en met 3 juli in de Wintertuin te zien. Het werk van kunstenaar Sara Vrugt – Honderdduizend bomen en een bos van draad – kwam tot stand met behulp van meer dan duizend vrijwilligers. In verschillende pop-up ateliers, waarvan er in de zomer van 2020 ook een in de Hortus neerstreek, borduurden vele handen mee aan dit bijzondere werk.

Microscopische foto's

Van 1 november 2022 tot en met 26 maart 2023 genieten Hortusbezoekers van tien microscopische opnames van een van de kleinste stoeplantjes: liggende vetmuur (*Sagina procumbens*). De microscopiefoto's van kunstenaar en microscopist Rob van Es tonen dat onderdelen van deze plant een harmonica-achtige opbouw hebben.

Aquarellen en tekeningen van stoeplantjes

In samenwerking met de Vereniging van Botanisch Kunstenaars Nederland (VBKN) waren tussen 11 maart en 20 mei zeventig originele aquarellen en tekeningen van stoeplantjes te zien in de Oude Universiteitsbibliotheek. De tentoonstelling was vrij te bezichtigen op weekdays en vroeg aandacht voor het Stoeplantjesproject (zie: Stoeplantjes).

Botanische varenfoto's

Wim de Winter werkte twee jaar aan een serie botanische foto's van varens voor een prestigieuze uitgave: het eerste deel van de Nova Flora Neerlandica. De Winter ontwikkelde hiervoor een speciale techniek om inheemse planten, zoals varens, zo te fotograferen dat ze lijken op botanische aquarellen. Hortusbezoekers konden tussen 23 april en 29 oktober genieten van zijn mooiste varenfoto's, gepresenteerd op semitransparante panelen in de Varentuin.

Programmering

Planten onder de Loep

De programmering rondom het Europese wetenschapsjaar Leiden European City of Science – kortweg Leiden 2022 – ging dit jaar van start. Onder de titel *Planten onder de Loep* besteedden we aandacht aan wetenschap in de Hortus en boden we verdiepende activiteiten voor jong en oud:

- **Themadag Aarde** met een wetenschapsmarkt in de Hortus op 23 april. Met lezingen door o.a. groenauteur Romke van de Kaa en wetenschapper dr. Vincent Merckx.
- Het schaalmodel van de **James Webb Space Telescope** in de Wintertuin. Het was ook mogelijk een eigen schaalmodel te knutselen met legopakketjes.
- Citizen science onderzoek **Tulpenmanie** met dr. Leonie C.M. Kaptein van het Leiden Centre for Applied Bioscience (LCAB) (Hogeschool Leiden). Voor het onderzoek plantten we tulpenbollen in speciale kuipjes. Ook stond er een speciaal kunstwerk in de tuin: de Gekskap van Regula Maria Muller.
- Aandacht voor **(jonge) wetenschappers** in het Hortus Magazine voor de Vrienden van de Leidse Hortus, met bijbehorende video's.

Woensdagavondopenstelling

In de maanden juni, juli en augustus was de Hortus elke woensdagavond open tot 21.00 uur. Met een mooie programmering zoals yoga, meditatie, verhaalvertellers en livemuziek. Eén woensdagavond stond in het teken van Baby op het blad, een jarenlange traditie binnen de Hortus. We fotografeerden ruim 15 baby's op het blad van de Reuzenwaterlelie (*Victoria amazonica*) in de Victoriakas.

Science café Wilde grassen

Grassen zijn van groot belang voor de samenleving: zonder grassoorten als rijst en tarwe zouden we in grote moeilijkheden komen. Daarom besteedden we op 11 september, tijdens de Open Monumentendagen, een Science Café over wilde grassen. Gegadigden konden grassen ontdekken (en proeven!) en luisteren naar de praatjes van experts. Bijbehorende hapjes mochten natuurlijk niet ontbreken, verzorgd door Ekoplaza.

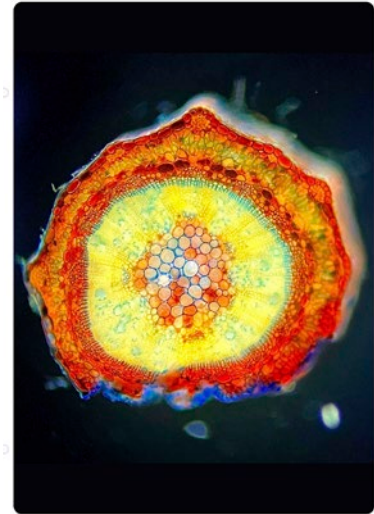

Voor de allerkleinsten

Kleuterdans – in de winter gecombineerd met voorlezen onder de titel Wintersprookje – blijkt een populair evenement voor (groot)ouders van jonge kinderen. Educatied medewerker Maxime Boersma en haar helpers verzorgen een uur lang dans, kinderyoga en voorlezen.

Evenementen binnen en buiten de Hortus

Dit jaar organiseerden we verschillende evenementen zoals de Plantenmarkt, Midzomernacht, Stekjesmarkten en de Open Imkerijdagen. Ook deden we mee met Leidse evenementen zoals het Leids International Film Festival, de El Cid, de OWL (Orientation Week Leiden), de Museumnacht en de Nacht van Ontdekkingen.

Herfst/winterprogrammering

De herfst/winteractiviteiten vonden plaats t/m maart 2022 en van oktober 2022 t/m maart 2023. We hadden een serie succesvolle *Warme Wintermiddagen*, zodat we bezoekers in de frisse buitenlucht konden ontvangen, mocht corona weer oplaaien. Nieuw zijn de workshops botanisch schetsen en de workshops Microscopie.

De Hortus als evenementenlocatie

Dit jaar draaide de salesafdeling van de Hortus weer op volle toeren. Veel huwelijken moesten door corona 'ingehaald worden'. Naast 30 huwelijksceremonies, organiseerden we ook volledig verzorgde huwelijksdagen inclusief culinair diner en een spetterende feestavond.

Van bruidsparen ontvingen we geweldige reacties. De Hortus is een van de drie meest geboekte trouwlocaties in Leiden. Daarnaast mocht de Hortus als evenementenlocatie ook veel zakelijke evenementen organiseren, waaronder een borrel tijdens het EuroScience Open Forum (ESOF).

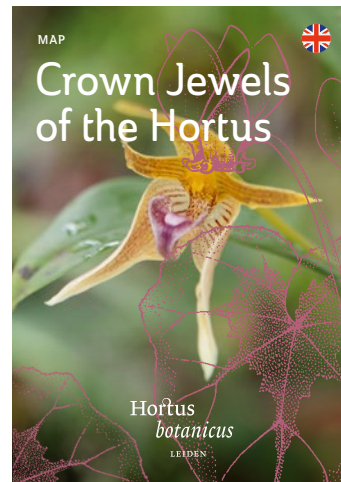

Extra ingang Talcothuisje

Het Talcothuisje was dit jaar als pilot van mei tot en met september opengesteld als tweede ingang voor de Hortus. Zo konden nieuwsgierige wandelaars de Hortus ook aan de achterkant van de tuin betreden. Dit viel in goede aarde bij bezoekers. Organisatorisch bleek het een flinke uitdaging. De komende tijd wordt bekeken of we vervolg kunnen geven aan deze pilot.

Wandelboekje wordt plattegrond

Onze wandelboekjes worden vervangen door plattegronden met informatie. In 2022 verschenen drie Kroonjuwelenplattegronden in het Duits, Engels en Nederlands. Ook kwam er een plattegrond bij het jaarthema Planten onder de Loep, en over vleesetende planten (Nederlands en Duits). De laatste is inclusief audio.

Communicatie

De totale communicatiemiddelenmix laat dit jaar een zeer positief resultaat zien. Dankzij bloeiende kroonjuwelen, zoals de Jadebloem (*Strongylodon macrobotrys*) en de Reuzenaronskelk (*Amorphophallus titanum*), en succesvolle samenwerkingen creëerden we een groot bereik. Meerdere malen was de Hortus nationaal nieuws. Het is extra leuk om vervolgens de reacties van bezoekers terug te lezen via onze eigen kanalen.

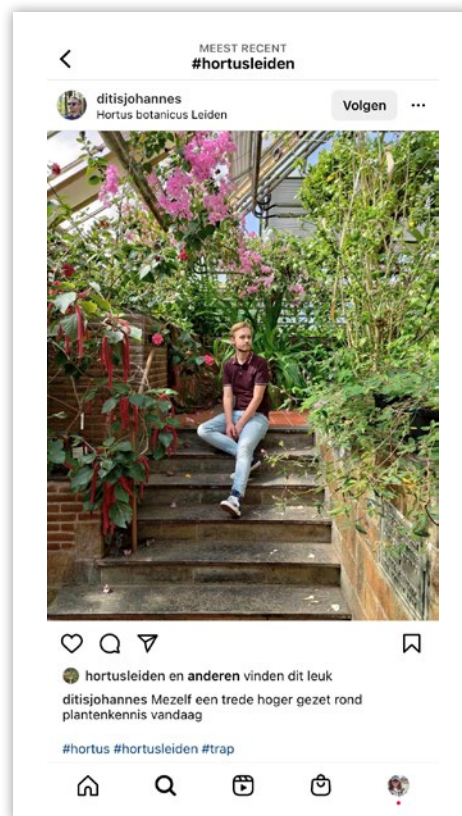
In het nieuws

Bereik totaal

424.493.666

Mediawaarde totaal

2.082.317 euro

Bezoeker Johannes plaatste deze foto van zichzelf op Instagram. De foto heeft als bijschrift 'Mezelf een trede hoger gezet rond plantenkennis vandaag'

Update huisstijl

Dit jaar namen we onze huisstijl onder de loep in samenwerking met vaste vormgever Studio Teekens. Een onderdeel daarvan was het verrijken van het kleurenpalet met seizoenskleuren.

Na een succesvolle test gingen we een nieuwe samenwerking aan met illustratrice Iris van den Akker. Tegelijkertijd ontworpen we een nieuwe corporate folder in aangepaste huisstijl.

Winter		Lente		Zomer		Herfst	
Donker Jadebloem	Donker Steen	Donker Krokus	Donker Magnolia	Donker Thunbergia	Donker Goudenregen	Donker Amorphophallus	Donker Aarde
Jadebloem	Steen	Krokus	Magnolia	Thunbergia	Goudenregen	Amorphophallus	Aarde
Licht Jadebloem	Licht Steen	Licht Krokus	Licht Magnolia	Licht Thunbergia	Licht Goudenregen	Licht Amorphophallus	Licht Aarde

Zomercampagne

Dit jaar bloeide de Reuzenwaterlelie (*Victoria amazonica*) 150 jaar in de Hortus. Een mooi onderwerp voor de zomercampagne De Koningin van de Hortus. Het beeld was niet enkel als ABRI en dynamic banner te zien: veel buurtbewoners hingen de poster achter hun raam. Meer weten over de Reuzenwaterlelie? Verzorger van de plant, kasmedewerker Theo Teske, vertelt erover in [deze video](#).

Studio Hortus

Na een jaar lang een kijkje voor en achter de schermen van de Hortus gegeven te hebben, publiceerden we 27 mei de laatste aflevering van Studio Hortus. Bekijk alle afleveringen [hier](#).

Samenwerkingen

Leiden & Partners

De samenwerking met Leiden & Partners vinden we erg belangrijk. Dit jaar verzorgden we samen een DPG media-cultuurcampagne. Ook stond het Pop-up Streekhuisje, een hotspot voor bloggers en journalisten, van 7 tot 18 juli in de tuin.

European Botanical and Horticultural Libraries

De Hortus is lid van de European Botanical and Horticultural Libraries. Deze organisatie verzorgt onderling contact tussen Europese botanische bibliotheken, verstuurt verzoeken als men bepaalde literatuur zoekt en verzorgt uitwisseling van materiaal.

Afdeling Online

In het najaar startte de langdurige samenwerking tussen de Hortus en Afdeling Online. Dit bedrijf adviseert en helpt de Hortus bij de uitvoering van online marketing: van Search Engine Optimization (SEO) tot social media.

Deelname Floriade 2022

De Leidse Hortus speelde naast alle andere deelnemende tuinen een voortrekkersrol tijdens de Floriade in Almere (14 april tot en met 9 oktober 2022). Zo adviseerde Hoofd horticultuur Rogier van Vugt over

de beplanting van onze presentatie in de Beleveniskas. Hoofd Educatie Hanneke Jelles was actief in een projectgroep die de Floriade-deelname aan de tuinen initieerde en begeleidde.

Duurzaamheid

Hergebruik materialen

Waar mogelijk hergebruiken we materialen:

Tentoonstellingsborden

De tentoonstellingsborden van de varententoonstelling (zie: Tentoonstellingen) zijn geschikt voor vele jaren gebruik en schonken we aan Pinetum Blijdenstein in Hilversum. De ronde Fun Fact-borden doneerden we aan een studentenvereniging.

Wardse kistjes

Eén van de Wardse kistjes die we gebruikten voor een bijbehorende speurtocht schonken we aan de Hortus Overzee in Den Helder. Zes andere kistjes gebruiken we in 2023 voor een route met geurplanten.

Bollenasiel

In maart haalden cliënten van activiteitscentrum Hoeve Cronesteijn een partij uitgebloeide narcissenbolletjes op. Deze kregen een nieuw onderkomen in hun bollenasiel. In het najaar plantten ze de bolletjes opnieuw uit in meerdere gemeentegrasvelden.

Projecten

Bijenvriendelijke tuintjes

Welke planten zijn het meest geschikt om bijen aan te trekken? Hoofd Horticultuur Rogier van Vugt adviseerde de Universiteit Leiden bij het aanleggen van bijenvriendelijke tuinen rondom universiteitsgebouwen.

De herinrichting vloeit voort uit het project 'Stenen eruit, Groen erin', van het Leiden University Green Office (LUGO), Hortus botanicus Leiden, het Universitair Facilitair Bedrijf en Vastgoed.

Organisatie

Personeel en vrijwilligers

- Een vijftal medewerkers die vorig jaar ons team zijn komen versterken, verlengden we voor onbepaalde tijd.
- Ons Hoofd Communicatie is langdurig afwezig. Gwendolyn Pronk neemt haar taken nu waar en dat sluit goed aan op haar reguliere marketingwerkzaamheden.
- We namen dit jaar afscheid van Felix Huisken die, dankzij tijdelijke financiering van het OCW, het communicatieteam versterkte. Ook Agnes Negenman zei gedag; zij werkte een half jaar lang bij de Frontoffice. Nieuw bij de Frontoffice is Jaleesa Juda.

Herijking functiehuis

Dit jaar voltooiden we de in 2021 ingezette herijking van het functiehuis van de Hortus. Vrijwel alle functies hielden we tegen het licht. Voor sommige functies actualiseerden we de taakomschrijving en benodigde competenties. Daarmee sluiten deze weer goed aan bij het universitaire functie-orderingssysteem. Voor andere functies betekende dit ook een positieve aanpassing op grondslag van waardering, waarmee recht wordt gedaan aan de functiezwaarte.

Herverdelling taken tuin- en kaschefs

Een belangrijke wijziging in de organisatie van het team van onze groene professionals is de herverdelling van taken van onze tuin- en kaschefs. Hoofd Horticultuur (Rogier van Vugt) en Hoofd Beheer & Onderhoud (Theo Houthoff) sturen nu gezamenlijk het hele groenteam aan.

Herverdelling Directie en Publiekszaken

De Backoffice zetten we voor alle afdelingen van de Hortus in. We kozen er daarom voor om deze afdeling een plek onder de Directie te geven. Voorheen betrof het een plek onder het team Publiekszaken. In het team Publiekszaken voegden we een marketing-functie toe. Onder de Directie kwam er een functie Beleidsondersteuning en Grote projecten bij. Beide functies vervult Gwendolyn Pronk in deeltijd (elk 50%).

Managementteam (MT) onder Directie

De tweehoofdige directie van de Hortus werkt als collegiaal bestuur. Verder zijn er vijf diensthoofden die elk verantwoordelijk zijn voor een eigen aandachtsgebied. Ieder diensthoofd heeft een eigen budgetverantwoordelijkheid en is als leidinggevende verantwoordelijk voor het functioneren van zijn/haar eigen team. Vanaf dit jaar functioneert dit team, samen met de collectiebeheerder, als MT onder de Directie.

Opleiding en training

- Na een aanzienlijke groei van het team in 2021 zetten we dit jaar in op versterking van ons personeel door opleiding en training.
- Collega's gingen op reis om ervaringen te delen met anderen en daarmee de kennis en kracht van de Hortus te versterken.

- Daarnaast bezochten we verschillende congressen. Zo bezochten Patricia Vandecasteele (Publiekszaken & Fondsenwerving) en Gwendolyn Pronk (Beleid, Marketing & Projecten) het Museumcongres in Rotterdam waar zij veel inspiratie opdeden over o.a. duurzaamheid.
- Het aantal cursusdagen gevolgd door het hele Hortusteam was aanzienlijk groter dan in de afgelopen vier jaar.
- Samen met de faculteit maakten we een inhaalslag op het gebied van veiligheid zodat we weer voldoen aan de eisen op het gebied van EHBO en BHV.

Fondsen & subsidies

Samen met onze fondsenwerfers Bruin en Londema ontvingen we van meer dan twintig fondsen een financiële bijdrage voor de volgende projecten:

Planten onder de Loep

Onder de titel *Planten onder de Loep* besteedden we aandacht aan wetenschap in de Hortus en boden we verdiepende activiteiten voor jong en oud (zie: Programmering).

Bijdragen van:

Dr. C.J. Vaillant Fonds, Fonds van Trigt, Hugo de Vries Fonds, Stichting Zorg en Zekerheid, Fonds NME, Fonds 1818 en de Stichting Vrienden van de Leidse Hortus.

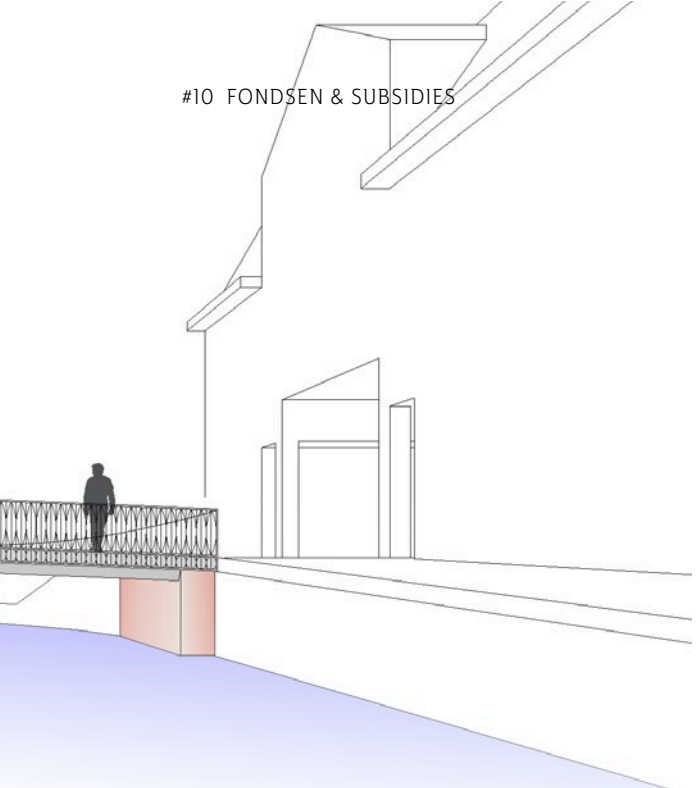

Rondje Sterrewacht

Met het project Rondje Sterrewacht gaat een langgekoesterde wens in vervulling: het creëren van een 'rondloop' voor bezoekers. Om de rest van de tuin te bezoeken, moeten bezoekers in de huidige situatie altijd weer teruglopen of verlaten per ongeluk de tuin door het bestaande draaihek. De nieuwe situatie voorkomt dit. Naast deze aanpassing van het gebied, wordt er ook een nieuw tuindeel aangelegd: een waterzuinige mediterrane tuin. De voorbereidingen voor het project zijn dit jaar gestart. De uitslag van de vergunningsaanvraag volgt in 2023. [Lees meer >](#)

Bijdragen van:

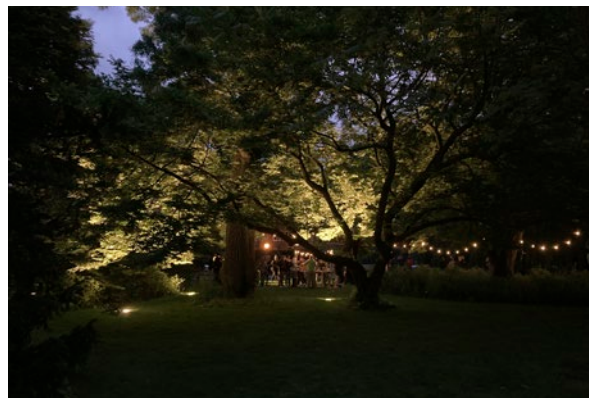
Provincie Zuid-Holland, Gemeente Leiden, Van der Mandele, BPD Cultuurfonds, Zabawas, Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds, Prins Bernhard Cultuurfonds, M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting, Fonds 1818, Brook Foundation, Vogelgezang Foundation, en de Stichting Vrienden van de Leidse Hortus.

Renovatie vijver en verlichting

De karpervijver van de Hortus onderging een grootschalige renovatie en kreeg daarmee een nieuw uiterlijk. De vijver was lek en dringend aan vernieuwing toe. In maart leverden we de nieuwe vijver op. Een team van tuinpersoneel en stagiairs ging op verzamel-expeditie om verschillende inheemse waterplanten uit het wild te verzamelen. Ontwerpbureau Opera ontwierp twee bijbehorende educatiemeubels voor bij de vijver, in de stijl van onze Wintertuin: een lessenaar en een bibliotheekbankje. [Lees meer >](#)

In 2022 is ook het in 2021 gestarte project rondom het aanleggen van de tuinverlichting afgerond.

Bijdragen van:

Fonds 1818, J.E. Jurriaanse Stichting, Prins Bernhard Cultuurfonds, de Stichting Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds, Van der Mandele Stichting, Stichting Zabawas en het Dr. C.J. Vaillant Fonds, Stichting Vrienden van de Leidse Hortus, en *Gesellschaft für fleischfressende Pflanzen im deutschsprachigen Raum* (G.F.P. e.V.)

Donaties & uitwisselingen

Dit jaar wisselde de Hortus veel planten uit met andere botanische tuinen en ontvingen we meerdere giften van zowel bedrijven als het publiek. De Hortus beleefde veel plezier aan meerdere giften van planten, zoals de dahlia's van Farmer Gracy en de Tillandsia's van Bromela Bak die we kregen op de Floriade.

We gaven zelf ook meerdere planten een nieuw thuis, zoals tropische kasvarens en orchideeën. Deze waren de laatste jaren aanzienlijk vermeerderd. Duplicaten zijn naar andere tuinen gegaan. Zo wordt ook het risico op verlies verminderd, want als onze plant mogelijk overlijdt, zijn er nog duplicaten bij andere tuinen.

Zaden van de met succes bestoven Reuzenaronskelk (*Amorphophallus titanum*) doneerden we aan Diergaarde Blijdorp, de Hortus Botanicus van de TU Delft, De Hortus in Amsterdam, de Oude Hortus Utrecht, Plantentuin Meise in België, de Palmengarten in Frankfurt, de Gruson-Gewächshäuser der Landeshauptstadt in Maagdenburg, de botanische tuin in Graz, Oostenrijk en de Sukkulenten-Sammlung in Zürich, Zwitserland.

De planten die we uitgaven via het netwerk van botanische tuinen gingen onder andere naar Pinetum Blijdenstijn, de Hortus Botanicus van de TU Delft, Botanische tuinen Utrecht, Hortus Amsterdam, Plantentuin Meise en Diergaarde Blijdorp.

Vrienden van de Leidse Hortus

De Stichting Vrienden van de Leidse Hortus richt zich via haar bijdragen allereerst op de publieksfunctie van de Hortus botanicus: het vergroten van de bekendheid van de Hortus, kennis over botanie en het belang van planten voor de samenleving. Belangrijke onderwerpen waaraan de Vrienden een bijdrage leveren, hebben te maken met instandhouding, toegankelijkheid, vernieuwing en verfraaiing van de tuin. Projecten die mede door hen tot stand kwamen, waren onder andere de renovatie van de vijver, de beregening en de verlichting in de tuin, het stoepplantjesproject en de tentoonstelling *Planten onder de Loep*.

Enkele hoogtepunten dit jaar:

- Dit jaar verscheen er opnieuw een mooi [Hortus Magazine](#) met als thema *Planten onder de Loep*, een Hortuswaardig visitekaartje voor Vrienden en relaties, gemaakt samen met een aantal Hortuscollega's en Vrienden onder hoofddirecteerschap van Adri Mulder. Tijdens de jaarlijkse Winterlezing in januari reikte Adri het eerste exemplaar uit aan de toen net aangetreden decaan van de Faculteit der Wiskunde en Natuurwetenschappen (FWN) Prof. dr. Jasper Knoester. De Jaarring was deze keer voor Hortusimker Fred Weber die al jaren met passie de bijen verzorgt.

- Dankzij een bijdrage van de familie Lodder is de zonnewijzer in de Rozentuin gerestaureerd. Hans Meijs voerde het project op prachtige wijze uit. Het was een feestje om de 'nieuwe' zonnewijzer uiteindelijk te onthullen.
- Voor het eerst organiseerden de Vrienden – in samenwerking met de Vereniging van Belangstellenden van Museum De Lakenhal – de Leidse Kunst en Natuur Show in de Stadsgehoorzaal Leiden. Het was een eerbetoon aan Carla van Steijn, aan wie beide instellingen een grote erfenis te danken hebben. Het succes ervan doet hopen dat zo'n show in de toekomst vaker zal plaatsvinden.
- Jaarlijks terugkerende activiteiten als de Vriendendag, de Adoptantendag en de Clusiuslezingen konden gelukkig weer fysiek bezocht worden. Ze mochten zich in ruime belangstelling verheugen.

Bestuur

Het Vriendenbestuur bestaat ultimo 2022 uit John van Ruiten (voorzitter), Mia Hopperus Buma (1e secretaris), Adri Mulder (2e secretaris), Ton van Zijp (1e penningmeester), Gerbrand van den Ban (2de penningmeester) en Annette Los (PR en communicatie).

Jeugdvriendenclub

Voor kinderen heeft de Hortus een aantrekkelijk jeugd-lidmaatschap. Voor deze groep is er de Jeugdvriendenclub, onder begeleiding van educatiemedewerker Maxime Boersma. De club biedt een serie van vier donderdagmiddagen, gevuld met een enthousiasmerend programma. Veel deelnemers komen terug en dragen vervolgens bij als jeugdambassadeurs en/of zijn adviseurs voor onze educatieprogramma's.

Financiën

Balans Hortus botanicus (x 1.000 euro)

Activa	Ultimo 2022	Ultimo 2021	Passiva	Ultimo 2022	Ultimo 2021
Vaste activa	158	119	Eigen vermogen	95	20
Activa in voorbereiding	6	319			
Voorraden	36	34	Crediteuren	86	175
Debiteuren	143	103	Waarde vakantiedagen	82	58
Kas	0	0	Vooruitontvangen	259	442
Rekening courant universiteit	179	120	Rekening courant universiteit	0	0
Totaal activa	522	695	Totaal passiva	522	695

Toelichting

Vaste activa

Ultimo 2021 bedroeg de boekwaarde van het vast actief K €158. Investerings boven de €5.000 worden geactiveerd. Inventaris en (wetenschappelijke) apparatuur wordt afgeschreven in 10 jaar, ICT apparatuur in 4 jaar.

Activa in voorbereiding

De aanpassingen aan vijver en verlichting zijn gereed en opgenomen in de vaste activa in 2022 met een boekwaarde waarop de ontvangen investeringssubsidies in mindering zijn gebracht.

Voorraden

De winkelvoorraad wordt gewaardeerd op 40% van de verkoopwaarde.

Debiteuren

Indien noodzakelijk wordt een voorziening dubieuze debiteuren gevormd.

Per ultimo 2022 zijn er geen vorderingen ouder dan 3 maanden.

Vooruitontvangen

Dit saldo is verlaagd met de vooruitontvangen giften t.b.v. de activa in voorbereiding in 202. Nieuwe vooruitontvangen bedragen betreffen de Grote ronde van de Oude Sterrewacht

Op deze cijfers is geen accountantscontrole toegepast. De cijfers van de Hortus zijn onderdeel van de financiële verantwoording van de Universiteit Leiden.

www.universiteitleiden.nl

Exploitatierkening (x 1.000 euro)

Baten	2022	2021	Lasten	2022	2021
Universitaire/facultaire bijdrage	706	638	Personele lasten	1.662	1.294
Incidentele bijdrage	35	430	Inhuur personeel	255	421
Entrée/winkelverkoop	1.301	774	Afschrijvingen	41	21
Verhuur/horeca	222	82	Winkelinkoop	195	155
Fondsen en bijdragen	520	497	Materiele lasten	478	416
Overige	49	0	Huisvestingslasten	127	114
Exploitatiesaldo	2.833	2.421		2.758	2.421

Toelichting

Exploitatie baten

- **Universitaire/facultaire bijdrage** Wordt ontvangen ten behoeve van het uitvoeren van de wetenschappelijke taken.
- **Incidentele bijdrage** Bevat OCW subsidie NPO regeling Coronabaten
- **Entree** De tarieven voor de entree worden jaarlijks vastgesteld op basis van een vergelijkend onderzoek bij collega-vestigingen en lokale musea.
- **Verhuur/horeca** De tarieven voor verhuur worden jaarlijks vastgesteld op basis van

marktonderzoek. De catering is uitbesteed aan een professionele organisatie.

- **Fondsen en bijdragen** De grootste bijdragen zijn voor de investeringen in de vijver en verlichting, *Planten onder de Loep*, het Stoeplantjesproject en het project *Grote ronde van de Oude Sterrewacht*.

Exploitatie lasten

- **Personele lasten** Dit betreft alleen de lasten van personeel dat is aangesteld bij de Hortus.
- **Afschrijvingen** Dit betreft alleen de afschrijvingslasten van specifieke investeringen in de

Hortus en apparatuur die direct gebruikt wordt

- **Huisvestingslasten** Dit betreft regulier en groot onderhoud van gebouwen en terreinen, gemeentelijke- en energielasten worden op universitair niveau verantwoord.

Op deze cijfers is geen accountantscontrole toegepast. De cijfers van de Hortus zijn onderdeel van de financiële verantwoording van de Universiteit Leiden.

www.universiteitleiden.nl

#12 STUUN

Voor de steuntoezeggingen in 2022 veel dank aan:

Vrienden
van de Leidse **Hortus**

het Prins Bernhard
cultuurfonds

Leids Universiteits Fonds

Fonds
NME

 HUGO DEVRIESFONDS
ONDERSTEUNING VAN DE BOTANIE

COMPOUND EYES
FOUNDATION

VAN DER MANDELE STICHTING

Elise Mathilose

ZABAWAS

Dr. C.J. Vaillantfonds
Goede Doelen Fonds van de LVC

 bpd cultuurfonds

J.E. Jurriaanse Stichting

BROOK FOUNDATION

VOGELGEZANG
FOUNDATION

**Fonds
1818**

Hendrik
Muller
fonds

Hortus botanicus Leiden

Rapenburg 73 | 2311 GJ Leiden

T 071 527 51 44

Onze openingstijden zijn te vinden op:

www.hortusleiden.nl/plan-je-bezoek

www.hortusleiden.nl

#hortusleiden

Hortus
botanicus

LEIDEN

Universiteit
Leiden